

DEBIUTY

Jakub Witt

witt@x.wp.pl
Sąd Okręgowy w Katowicach
ul. Francuska 38
40-028 Katowice

Problemy z oceną skali przestępstwa kradzieży i przywłaszczenia dóbr kultury

Problems assessing the scale of the crime
of theft and misappropriation of cultural artifacts

Summary: The measurement of thefts of cultural artefacts is presented in this paper. The author analyses the statistics of cultural heritage theft as provided by the administrative organs. In doing so, the author examines the work of the Police, conservators of works of art, and the Polish Ministry of Justice. Inasmuch as the Police computer system was changed in 2013, it is not possible to compare statistics for the entire decade 2005-2015. Both systems use different registration categories for stolen cultural objects. Information from the General Police Headquarters, published in the journal "Valuable, priceless, lost", gives a general perspective of thefts of cultural property. On the other hand, the national register of stolen or illegally exported cultural goods is an authoritative database, but not every stolen object is registered. In the systems used by public prosecutor's offices and administrators of justice there is no possibility to separately register cultural property thefts. For all these reasons, the real size and scope of thefts of cultural objects is difficult to determine.

Keywords: relict, cultural artifacts, theft, misappropriation, statistics, crime assessment

Streszczenie: Pomiar przestępczości przeciwko zabytkom, w szczególności przestępstw kradzieży i przywłaszczeń zabytków, jest znacznie utrudniony. Autor podjął próbę uzyskania od organów prowadzących statystyki przestępczości przeciwko zabytkom danych statystycznych. Skierował zapytania o udzielenie informacji publicznej do komendantów wojewódzkich Policji, Komendanta Stołecznego Policji, Komendanta Głównego Policji, Generalnego Konserwatora Zabytków, wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz Ministerstwa Sprawiedliwości. W Policji w 2013 r. doszło do zmiany systemu informatycznego, stąd nie jest możliwe dokonanie jednolitej analizy przestępczości w skali dekady 2005-2015. Obydwa systemy różnią się bowiem kategoriami, pod którymi rejestrowane są przedmioty skradzione. Informacje z Komendy Głównej Policji, publikowane w czasopiśmie „Cenne, Bezcenne, Utracone” dały uogólniony obraz przestępczości. Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę jest miarodajną bazą danych, jednakże nie wszystkie skradzione zabytki są zgłaszane do wykazu. Konserwatorzy zabytków przeważnie nie mają informacji na temat kradzieży zabytków i rzadko zgłaszają kradzieże do wykazu. W systemach prokuratury i sądów nie ma możliwości wyłonienia spośród wszystkich przestępstw wyłącznie tych, których przedmiotem czynności wykonawczej był zabytek lub dobro kultury. Nie wiadomo zatem, jaka jest rzeczywista liczba przypadków przestępstw skierowanych przeciwko zabytkom.

Słowa kluczowe: zabytki, dobra kultury, kradzież, przywłaszczenie, statystyki, pomiar przestępczości

Używane pojęcia

Pojęcie zabytku jest zdefiniowane ustawowo. Definicję legalną zabytku zawiera art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹ (dalej: u.o.z.), zgodnie z którym zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek jest pojęciem podobnym, choć węższym od pojęcia dobra kultury, którym postuluje się ustawodawca w art. 6 ust. 1 Konstytu-

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.

cji Rzeczypospolitej Polskiej², a którym posługiwała się również (i definiowała je) obecnie nieobowiązująca ustawa o ochronie dóbr kultury³, zgodnie z którą za dobro kultury należało uważać każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną. Zabytek musi zatem stanowić świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, a dobro kultury może być również współczesne. Podobnym pojęciem jest „dobro kulturalne”, znane konwencji haskiej o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego⁴. Zgodnie z art. 1 konwencji, za dobro kulturalne uważa się dobra ruchome lub nieruchome posiadające wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, oraz ośrodki obejmujące znaczną liczbę dóbr kulturalnych. Każdy zabytek jest zatem dobrem kultury, inaczej rzecz ujmując – dobrem posiadającym wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu.

Odrębnym pojęciem użytym w niniejszym artykule jest dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury. Pojęcie to nie jest zdefiniowane prawnie, pojawia się w jednym tylko artykule: art. 294 § 2 Kodeksu karnego⁵ (dalej: k.k.), zgodnie z którym karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 podlega sprawca, który dopuszcza się przestępstwa wymienionego w § 1 (tj. art. 278 § 1 lub 2, art. 284 § 1 lub 2, art. 285 § 1, art. 286 § 1, art. 287 § 1, art. 288 § 1 lub 3, art. 291 § 1) w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury. Przepis ten stanowi wyjątek od traktowania przez ustawodawcę kradzieży zabytków (dóbr kultury) tak samo jak kradzieży każdej innej, zwykłej rzeczy. Należy powtórzyć za Maciejem Trzcińskim, że art. 294 § 2 k.k., pomyślany jako zaostrenie odpowiedzialności karnej sprawców przestępstw przeciwko dobrom kultury, w rzeczywistości osłabia ich ochronę, użycie bowiem tego niezdefiniowanego określenia zasadniczo utrudnia zidentyfikowanie przedmiotu ochrony⁶. W doktrynie wskazuje się, że dobro o szczególnym znaczeniu to dobro kulturalne o wyjątkowej wartości, szczególnym znaczeniu, niepowtarzalnym charakterze, a pojęcie to nie jest w pełni tożsame ani z pojęciem zabytku, ani z dobrem kultury⁷. Dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury jest zatem pojęciem węższym od dobra kultury i zabytku. Nie każdy zabytek będzie dobrem o szczególnym znaczeniu dla kultury, a nie każde takie dobro będzie zabytkiem (np. materiały archiwalne czy okazy natury).

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

³ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz. U. Nr 10, poz. 48 ze zm., uchylona.

⁴ Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r., Dz. U. z 1957 r., Nr 46, poz. 212, załącznik.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.

⁶ M. Trzciński, *Przestępczość przeciwko zabytkom*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 6, s. 45.

⁷ A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil i in., *Kodeks karny. Część szczególna: komentarz*, t. 3: *Komentarz do art. 278-363 K.K.*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006, s. 484.

Przestępstwo kradzieży

Przestępstwo kradzieży jest opisane w art. 278 k.k. Dla kradzieży zabytków znaczenie będzie mieć § 1, zgodnie z którym kto zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, i § 3, zgodnie z którym w wypadku mniejszej wagi sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. W § 1 zawarty jest zatem typ podstawowy kradzieży, w § 3 – typ uprzywilejowany w wypadku mniejszej wagi. W przepisie tym ustawodawca posługuje się pojęciem rzeczy ruchomej, które jest szersze od definicji znanej prawu cywilnemu (choćby o regulację art. 115 § 9 k.k.). Karniści wskazują, że również przynależności nieruchomości oraz ich części składowe, które z chwilą odłączenia stają się samodzielnymi rzeczami, mogą stać się przedmiotem czynności wykonawczej kradzieży⁸. Dla ustalenia odpowiedzialności sprawcy kluczowe znaczenie ma wartość rynkowa rzeczy, kradzież bowiem jest tzw. czynem przepoławionym. Zgodnie z art. 119 § 1 Kodeksu wykroczeń⁹ (dalej: k.w.), kto kradnie lub przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą, jeżeli jej wartość nie przekracza 1/4 minimalnego wynagrodzenia, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. Nie tylko niewielka wartość rzeczy zmienia prawnokarną ocenę czynu sprawcy. Zgodnie z art. 294 § 1 k.k., kto dopuszcza się m.in. kradzieży (art. 278 § 1 lub § 2 k.k.) w stosunku do mienia o znacznej wartości (o wartości powyżej 200 000,00 zł – art. 115 § 5 k.k.), podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. Również pewna cecha charakteryzująca rzecz ma doniosłe znaczenie w obliczu tematyki niniejszego opracowania, gdyż art. 294 § 2 k.k. stanowi, że tej samej karze podlega sprawca, który dopuszcza się przestępstwa wymienionego w art. 294 § 1 w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury. Z kolei art. 130 § 2 k.w. stanowi, że przepisu m.in. art. 119 k.w. nie stosuje się, jeżeli przedmiotem czynu jest broń, amunicja, materiały lub przyrządy wybuchowe.

Istotą kradzieży jest zabór, a więc wejście w posiadanie rzeczy, która do czasu czynu sprawcy znajdowała się we władaniu innej osoby¹⁰. Zabór musi odbyć się bez zgody osoby uprawnionej i bez podstawy prawnej. Kradzież pozbawia dotychczasowego właściciela władztwa nad rzeczą.

⁸ R. Zawłocki (red.), J. Bojarski i in., *System prawa karnego*, t. 9: *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarce*, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2015, s. 60.

⁹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. Nr 12, poz. 114 ze zm.

¹⁰ R. Zawłocki (red.), op. cit., s. 70.

Przestępstwo przywłaszczenia

Zgodnie z art. 284 § 1 k.k., kto przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą lub prawo majątkowe, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3, a art. 284 § 2 stanowi, że kto przywłaszcza sobie powierzoną mu rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. W wypadku mniejszej wagi lub przywłaszczenia rzeczy znalezionej, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku (§ 3). Jeżeli przywłaszczenie nastąpiło na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego (§ 4). Przedmiotem przywłaszczenia może być rzecz ruchoma, a w obrębie typu podstawowego i w wypadkach mniejszej wagi – również inne prawo majątkowe (np. majątkowe prawa autorskie, znaki towarowe, użytkowanie wieczyste, służebności, wierzytelności o zapłatę określonej kwoty pieniężnej)¹¹. Przywłaszczać można jedynie rzecz będącą w uprzednim posiadaniu przez sprawcę. Sprawca przywłaszczenia nie przejawia żadnej aktywności przestępczej, aby wejść w posiadanie cudzej rzeczy¹². Oznacza to, że przywłaszczenie tym różni się od kradzieży, że pozbawione jest elementu zaboru rzeczy. Zauważyć należy, że również przywłaszczenie jest typem przepoławionym, gdyż przywłaszczenie cudzej rzeczy ruchomej, jeżeli jej wartość nie przekracza 1/4 minimalnego wynagrodzenia, jest wykroczeniem z art. 119 § 1 k.w. Także wcześniejsze uwagi o art. 294 § 1 i § 2 k.k. dotyczą w równym stopniu kradzieży, jak i przywłaszczenia.

Metodologia badań

Pomiar przestępczości należało oczywiście oprzeć na statystykach. Pierwszym krokiem badań było dotarcie do organów prowadzących statystyki przestępczości i sformułowanie odpowiednich pytań (wniosków o udostępnienie informacji publicznej). Organem, od którego należało zacząć poszukiwania, była Policja, stojąca na pierwszej linii frontu walki z przestępczością i gromadząca dane na jej temat¹³.

Autor zwrócił się zatem do wszystkich komendantów wojewódzkich Policji oraz Komendanta Stołecznego Policji z prośbą o udostępnienie danych dotyczących postępowań prowadzonych w sprawach różnych form zaboru zabytków (dóbr kultury, dzieł sztuki) z obszaru ich właściwości w latach 2005-2015, w formie rocznych statystyk kradzieży, kradzieży z włamaniem, przywłaszczenia i innych przypadków zagarnięcia mienia, których przedmiotem czynności wykonawczej były zabytki czy inne dobra kultury, materiały archiwalne itp., utra-

¹¹ Ibidem, s. 101.

¹² Ibidem, s. 103.

¹³ Zob. portal statystyczny Policji: Statystyka.policja.pl [dostęp: 27.02.2017], na którym do niedawna, tj. do 2015 czy 2016 r. w dziale „Wybrane statystyki” widniała zakładka „Przestępczość przeciwko zabytkom”. Z niewiadomych przyczyn w 2017 r. na podanej stronie nie udostępniła się tych danych.

cone przez właściciela w wyniku popełnienia czynu zabronionego, określonego w art. 278 § 1 i 3 k.k., art. 279 § 1 k.k., art. 280-283 k.k. albo art. 284 § 1-3 k.k., oraz typów kwalifikowanych przez art. 294 § 1 i 2 k.k., a także o wskazanie liczby stwierdzonych wykroczeń z art. 119 § 1 k.w. dotyczących kradzieży zabytków, liczby wystawionych w tych sprawach mandatów karnych bądź skierowanych do sądu wniosków o ukaranie, jak również o podanie danych o liczbach złożonych przez Policję wniosków o wpis do krajowego rejestru utraconych dóbr kultury. Otrzymano odpowiedzi od 15 jednostek. Niektóre jednostki (Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku, Komenda Wojewódzka Policji w Gdańsku, Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach, Komenda Wojewódzka Policji w Poznaniu, Komenda Wojewódzka Policji w Radomiu, Komenda Wojewódzka Policji w Warszawie, Komenda Wojewódzka Policji we Wrocławiu) nadesłały tabele w formacie programu MS Excel, zawierające surowe, szczegółowe dane z systemów Temida i Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (dalej: KSIP). Inne jednostki przesłały mniej lub bardziej opracowane dane, w formie tabel i wyciągów z tychże systemów. W kilku przypadkach (Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wielkopolskim, Komenda Wojewódzka Policji we Wrocławiu) wśród udostępnionych danych znalazły się słowne opisy czynów. W jednym przypadku (Komenda Wojewódzka Policji w Łodzi) odpowiedź była odmowna z uwagi na fakt, że jak podano, w policyjnej bazie danych nie ma możliwości wygenerowania szczegółowych danych, o które autor się zwrócił. Wydział Kryminalny Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi wskazał, że mimo iż zgodnie z zakresem swoich zadań zajmuje się przestępczością przeciwko zabytkom, nie ma możliwości dokonania tak rozległej i wnikliwej analizy. Nie prowadzi tak szczegółowej statystyki na podstawie ogólnej liczby wymienionych przez wnioskodawcę przestępstw w odniesieniu do przedmiotu przestępstwa w postaci szeroko rozumianego dobra kultury.

Za pośrednictwem portalu Policja.pl autor zwrócił się z zapytaniem o udostępnienie statystyk jeszcze niedawno podawanych na stronie internetowej Statystyka.policja.pl. Odpowiedź spłynęła z Gabinetu Komendanta Głównego Policji i zawierała dane (tabele) o liczbach przestępstw stwierdzonych z wybranych kwalifikacji, w których głównymi przedmiotami zamachu były przedmioty zabytkowe w latach 2005-2012 (dane z Policyjnego Systemu Statystyki Przestępczości „Temida”, dalej: Temida), oraz o liczbach przestępstw stwierdzonych w latach 2013-2015 z wybranych grup aktów prawnych, gdzie zastosowano odpowiednie wartości określające obiekt i przedmiot zamachu (dane z systemu analitycznego na podstawie danych wprowadzonych w KSIP). Dane zawierały również czyny nieletnich po uzyskaniu przez Policję wiarygodnych informacji o zakończeniu przez sąd rodziny postępowania w sprawach nieletnich i nie uwzględniały rejestracji z postępowań przygotowawczych prowadzonych przez prokuraturę we własnym zakresie.

Statystyki policyjne (Komendy Głównej Policji) w przedmiocie przestępczości przeciwko zabytkom były również publikowane w czasopiśmie „Cenne, Bezcenne,

Utracone”, wydawanym przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (dalej: NIMOZ). Autor przeanalizował wszystkie numery czasopisma z dekady 2005-2015 pod kątem podawanych danych na ten temat.

Drugim w kolejności kierunkiem poszukiwań statystyk przestępstw przeciwko zabytkom, skutkujących ich utratą, było zwrócenie się do Generalnego Konserwatora Zabytków i wojewódzkich konserwatorów zabytków. Zgodnie z art. 89 u.o.z., organami ochrony zabytków są bowiem minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków, oraz wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Autor założył, że organy ochrony zabytków będą prowadziły statystyki utraty tychże w wyniku działalności przestępczej.

Autor zwrócił się do Generalnego Konserwatora Zabytków z prośbą o udostępnienie informacji publicznej, tj. odpowiedzi na następujące pytania: ile wpisów dotyczących wyłącznie skradzionych zabytków znajduje się obecnie w krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (dalej: krajowy wykaz)¹⁴ (art. 23 u.o.z.)? Jaki jest stosunek między wpisami w krajowym wykazie z art. 23 u.o.z. a krajowym rejestrem utraconych dóbr kultury? Czy wpisy się pokrywają, krzyżują, wykluczają? Która z tych baz danych jest obszerniejsza? Ile corocznie wpływało w latach 2003-2015 od poszczególnych organów obowiązanych (wojewódzkich konserwatorów zabytków, organów Policji, Straży Granicznej, administracji celnej) informacji o zabytkach skradzionych, w trybie art. 23 ust. 2 u.o.z.? Wyczerpującej odpowiedzi, opracowanej w strukturach NIMOZ, udzieliło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Autor zwrócił się do wojewódzkich konserwatorów zabytków z prośbą o udostępnienie posiadanych statystyk. Uzyskane odpowiedzi były zatrważające. Okazało się bowiem, że te organy ochrony zabytków w zasadzie nie mają jakichkolwiek danych na temat kradzieży zabytków, nie zatrudniają personelu zajmującego się utratą zabytków i nie mają wiedzy na temat kradzieży. Do chlubnych wyjątków należy zaliczyć wojewódzkich konserwatorów zabytków w Zielonej Górze, Przemyślu, Opolu, Kielcach i Katowicach, którzy dysponowali jakimikolwiek – przeważnie szczątkowymi – danymi.

Ostatnim kierunkiem poszukiwań był wymiar sprawiedliwości. Autor zwrócił się do Ministerstwa Sprawiedliwości z następującymi pytaniami: czy w Ministerstwie lub prokuraturze prowadzone są statystyki dotyczące przestępczości przeciwko zabytkom? Czy w systemach komputerowych używanych w Ministerstwie lub w prokuraturze jest możliwe wyszukiwanie spraw karnych prowadzonych przeciwko sprawcom przestępstw przeciwko zabytkom (tj. możliwość wyodrębnienia np. ze wszystkich czynów z art. 278 k.k. wyłącznie tych,

¹⁴ Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzonezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 27.02.2017].

w których przedmiotem kradzieży był zabytek)? Czy możliwe jest uzyskanie informacji o liczbie postępowań wszczętych w wyżej wymienionych sprawach, liczbie postępowań, w których wniesiono akt oskarżenia, oraz liczbie postępowań zakończonych prawomocnym skazaniem? Czy możliwe jest wyodrębnienie spraw dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom, w których zasięgnięto opinii biegłego sądowego? Autor wniósł również o udostępnienie listy sygnatur sądowych spraw zakończonych prawomocnym skazaniem z art. 278 k.k. w związku z art. 294 § 2 k.k. w latach 2005-2015. Autor uzyskał odpowiedź w większej części odmowną, jednakże Ministerstwo Sprawiedliwości udostępniło dane statystyczne dotyczące prawomocnie skazanych osób dorosłych na podstawie wybranych rodzajów przestępstw za lata 2005-2016, z uwzględnieniem szczegółowego wymiaru kary za lata 2013-2015. Przede wszystkim okazało się, że w systemach komputerowych wymiaru sprawiedliwości nie ma najmniejszej możliwości wyodrębnienia spośród wszystkich kradzieży i przywłaszczeń wyłącznie tych, których przedmiotem czynności wykonawczej był zabytek. Następnie autor zawnioskował do Ministerstwa Sprawiedliwości o udostępnienie informacji, w których sądach w I instancji zapadły prawomocne wyroki skazujące za czyn główny z art. 294 § 2 k.k. w latach 2005-2015, oraz o udostępnienie informacji o liczbie postępowań zakończonych inaczej niż skazaniem (np. uniewinnieniem) za czyny z art. 294 § 2 k.k. w latach 2005-2015. W odpowiedzi autor uzyskał dane statystyczne dotyczące liczby prawomocnie skazanych osób dorosłych za przestępstwa z art. 294 § 2 k.k. w latach 2001-2015, liczby prawomocnie skazanych osób dorosłych za przestępstwa z art. 294 § 2 k.k. według wymiaru kary w latach 2010-2015, liczby prawomocnie skazanych osób dorosłych za przestępstwa z art. 294 § 2 k.k. w poszczególnych sądach w Polsce w latach 2011-2015, gdyż dane na poszczególne sądy gromadzone są dopiero od 2011 r. Dane te zostały pozyskane poprzez generowanie raportów wynikowych na podstawie bazy danych statystycznych Krajowego Rejestru Karnego, która nie obejmuje informacji statystycznej o uniewinnieniach i umorzeniach.

Systemy informacyjne Policji

Już na pierwszym etapie badań statystycznych autor napotkał poważny problem. Mianowicie w toku ostatniej dekady (2005-2010) doszło do zmiany używanego przez Policję ogólnopolskiego systemu komputerowego. W dniu 31 stycznia 2013 r. przestał funkcjonować system Temida, będący w użyciu od lat 60. ubiegłego stulecia¹⁵. Podstawę prawną wprowadzenia KSIP stanowiło rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 grudnia 2012 r. w sprawie przetwarzania

¹⁵ K. Kryczka, *Pożegnanie z Temidą* (Nr 96/03.2013), <http://gazeta.policja.pl/997/inne/tylko-sluzba/87010,Pożegnanie-z-Temida-Nr-96-032013.html> [dostęp: 27.02.2017].

informacji przez Policję¹⁶. System został utworzony decyzją nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji¹⁷.

Problem z pomiarem przestępczości przeciwko zabytkom przejawia się w odmiennych kategoriach, do których można przypisać przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa. W Temidzie zabytki kryć się mogły w następujących kategoriach *modus operandi* – przedmiot zamachu:

- 84 – dzieło sztuki plastycznej, rzemiosła artystycznego lub sztuki użytkowej,
- 85 – pamiątka historyczna (np. militaria, sztandar, pieczęć, odznaka, medal, order), numizmat, przedmiot upamiętniający wydarzenie historyczne albo działalność osobistości lub instytucji,
- 86 – wytwór techniki (np. urządzenie, środek transportu, maszyna, narzędzie), materiał biblioteczny, instrument muzyczny,
- 87 – wytwór sztuki ludowej i rękodzieła, inny obiekt etnograficzny.

Z kolei w KSIP zabytki mogły znaleźć się w następujących kategoriach *modus operandi* – przedmiotu zamachu:

- dzieło sztuki, antyk,
- przedmiot kultu religijnego niebędący zabytkiem,
- ikona,
- przedmiot zabytkowy,
- fałszywe dzieło sztuki, kopia,
- meble zabytkowe,
- rzeźba, odlew i inne wyroby artystyczne,
- zbiór numizmatyczny,
- zbiór filatelistyczny.

W obydwóch systemach niektóre z tych kategorii (np. pamiątka historyczna, przedmiot zabytkowy, meble zabytkowe) zawierały przedmioty zabytkowe z większą dozą prawdopodobieństwa, inne zaś z mniejszą, jak np. przedmiot kultu religijnego niebędący zabytkiem czy materiał biblioteczny, instrument muzyczny. Należało mieć na uwadze, że przedmioty kultu religijnego niebędące zabytkiem oraz potencjalnie niezabytkowe instrumenty muzyczne stanowią kategorie przedmiotów o wysokiej liczebności, mogące poważnie zakłócić obraz przestępczości przeciwko zabytkom. Obrazujące tę uwagę przykładowe dane z systemu Temida w skali kraju przedstawia tabela 1 (przestępstwa stwierdzone).

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 grudnia 2012 r. w sprawie przetwarzania informacji przez Policję, Dz. U. z 2013 r., poz. 8 ze zm.

¹⁷ Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, Dz. Urz. KGP z 2013 r., poz. 28.

DEBIUTY

Jakub Witt

Tabela 1. Przeszypstwa stwierdzone w skali kraju

Art. 278 k.k.	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Przedmiot kultu religijnego (nie zabytek)	125	131	88	89	75	151	209	107
Instrument muzyczny	491	415	233	139	152	179	196	241
Pamiątka historyczna (numizmat)	46	38	33	42	28	28	31	58
Sztuka ludowa i rękodzieło	20	20	9	13	13	6	10	11

Źródło: dane uzyskane z Komendy Głównej Policji.

Jak widać, przedmiotów kultu religijnego niebędących zabytkiem oraz instrumentów muzycznych skradziono wielokrotnie więcej niż pamiątek historycznych (numizmatów) i sztuki ludowej czy rękodzieła. Włączenie tych dwóch kategorii do statystyk może poważnie zafałszować obraz skali przestępczości przeciwko zabytkom, chociaż nie można kategorycznie wykluczyć występowania zabytków w ramach tych kategorii.

Problem zmiany systemu, a co za tym idzie – kategorii *modus operandi* – przedmiotów zamachu, powoduje, że porównanie danych z Temidy i KSIP jest w zasadzie bezcelowe, gdyż dane te są nieporównywalne. Wniosek ten zobrazują poniższe przykładowe dane. Na podstawie tabel uzyskanych z systemu Temida z województwa śląskiego wynikało, że w latach 2005-2012 corocznie dochodziło średnio do 32 kradzieży przedmiotów sklasyfikowanych pod wszystkimi wymienionymi wyżej kategoriami oraz średnio do 2 przywłaszczeń tych przedmiotów. Z kolei w latach 2013-2015 statystyki spadły o połowę: kradzieży było średnio 15 rocznie, przywłaszczeń – 1¹⁸. Podobną tendencję ujawniono wśród danych z województwa podlaskiego, gdzie w latach 2005-2012 dochodziło średnio do 4,5 kradzieży rocznie, a w latach 2013-2015 – średnio do 2 kradzieży rocznie¹⁹. Należy dla porządku zauważyć, że tak drastyczny spadek nie ma nic wspólnego z rzeczywistą dynamiką przestępczości (czy też nagłym spadkiem wykrywalności przestępstw), gdyż ma on swe jedyne źródło w zmianie systemu teleinformatycznego i sposobu klasyfikacji utraconych dóbr.

¹⁸ Dane uzyskane z Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach.

¹⁹ Dane uzyskane z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku.

Dane w skali całego kraju zaprezentowano w tabeli 2 dla kradzieży cudzej rzeczy z kategorii:

- Temida: przedmiot kultu religijnego, dzieło sztuki plastycznej, pamiątka historyczna (numizmat), sztuka ludowa i rękodzieło,
- KSIP: dzieło sztuki, antyk, fałszywe dzieło sztuki, kopia, ikona, meble zabytkowe, przedmiot kultu religijnego, przedmiot zabytkowy, rzeźba, odlew i inne wyroby artystyczne, zbiór numizmatyczny.

Tabela 2. Kradzież cudzej rzeczy w skali kraju dla wybranych kategorii przedmiotów czynności wykonawczej

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
373	308	239	228	182	275	339	269	623	398	283

Źródło: dane uzyskane z Komendy Głównej Policji.

W tabeli 2 prawie trzykrotny wzrost przestępczości w 2013 r. wynikał prawdopodobnie z doliczenia do zabytków przedmiotów kultu religijnego niebędących zabytkami.

W przypadku przywłaszczeń tendencja ta nie jest widoczna, jednak spowodowane jest to przez dołączenie do danych z Temidy wcale licznej grupy instrumentów muzycznych. W tabeli 3 zaprezentowano dane dla przywłaszczeń z kategorii:

- Temida: przedmiot kultu religijnego, dzieło sztuki plastycznej, pamiątka historyczna (numizmat), wytwór techniki, materiał biblioteczny, instrument muzyczny, sztuka ludowa i rękodzieło,
- KSIP: dzieło sztuki, antyk, fałszywe dzieło sztuki, kopia, ikona, meble zabytkowe, przedmiot kultu religijnego, przedmiot zabytkowy, rzeźba, odlew i inne wyroby artystyczne, zbiór numizmatyczny.

Tabela 3. Przywłaszczenie cudzej rzeczy w skali kraju dla wybranych kategorii przedmiotów czynności wykonawczej

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
45	36	29	33	34	30	34	29	28	20	24

Źródło: dane uzyskane z Komendy Głównej Policji.

Wydaje się, że w miarę porównywalne wyniki w odniesieniu do przywłaszczeń, w obliczu gwałtownego spadku (dane z województw) lub wzrostu (dane w skali kraju) kradzieży, są raczej dziełem przypadku, choć nie można wykluczać istnienia takiej korelacji, tj. że we wskazanych województwach liczba kradzieży zmalała, w skali kraju – wzrosła, a liczba przywłaszczeń utrzymała się na jednym – niskim – poziomie. Takie założenie wydaje się być jednak zbyt optymistyczne.

Porównanie potencjalnych desygnatów nazw określających poszczególne kategorie przedmiotów zamachu powoduje przyjęcie, że w najlepszym przypadku się one krzyżują w porównaniu między systemami, a w najgorszym – wykluczają i dotyczą zupełnie innych przedmiotów. Oznacza to, że poddanie danych z dekady 2005-2015 analizie statystycznej w pełnym ujęciu nie jest możliwe, można jedynie zbadać osobno dane dla lat 2005-2012 i 2013-2015. Nie jest również możliwe precyzyjne oznaczenie przestępczości przeciwko ściśle rozumianym zabytkom na podstawie danych z Temidy lub z KSIP.

Alternatywnym podejściem, zaproponowanym np. przez Komendę Wojewódzką Policji w Bydgoszczy, było zbadanie, w jakich miejscach (obiektach) doszło do kradzieży i przywłaszczenia. Oczywiście w najmniejszym stopniu nie obrazuje to przestępczości przeciwko zabytkom, a co najwyżej przestępczość w miejscach, w których zabytki są przechowywane i stanowią znaczną grupę przedmiotów mogących zostać skradzionymi. Dane przestępstw stwierdzonych z województwa kujawsko-pomorskiego dla obiektów z kategorii: muzeum, galeria sztuki, antykwarjat, skansen, wystawa, biblioteka, czytelnia przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Przestępstwa stwierdzone w województwie kujawsko-pomorskim dla wybranych obiektów (miejsc dokonania czynu)

Czyn	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
278 k.k.	13	12	11	6	8	7	4	14	0	0	0
284 k.k.	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0

Źródło: dane uzyskane z Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy.

Co ciekawe, brak stwierdzonych przestępstw w latach 2013-2015 może wynikać zarówno z braku popełnianych czynów (wątpliwe), jak i ze zmiany systemu. Być może kategoria obiektów, w których dokonano kradzieży, została zawężona przy zmianie na KSIP na tyle, że dotychczasowe – nieliczne – czyny znalazły się poza nią. Takich informacji jednakże autor nie posiada.

Dane zawarte w tabeli 4 są raczej bezużyteczne pod kątem badania przestępczości przeciwko zabytkom, gdyż z obiektów takich jak: muzeum, galeria sztuki, antykwarjat, skansen, wystawa, biblioteka, czytelnia skraść lub przywłaszczyć można liczne przedmioty niebędące zabytkami (np. współczesne dzieła sztuki) ani nawet w ogóle dobrami kultury (np. kurtki z szatni, sprzęt elektroniczny itp.), nie wspominając już o tym, że materiały biblioteczne i archiwalne nie stanowią zabytków w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Powyższe przykłady obrazują, że wbrew stanowisku Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi (odmowa udostępnienia danych jako bezużytecznych dla badań), to właśnie surowe dane z Temidy i KSIP mają jakąkolwiek wartość badawczą, w od-

różnieniu od danych przetworzonych (często niezgodnie z intencją wnioskodawcy). Skrajnym przykładem przetworzenia danych jest niewiele mówiąca tabela dla województwa małopolskiego (tab. 5).

Tabela 5. Przestępstwa przeciwko wybranym przedmiotom czynności wykonawczej stwierdzone i wykryte w województwie małopolskim

Rok	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte
2013	119	37
2014	87	38
2015	80	21

Źródło: dane uzyskane z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

W tabeli 5 połączono wszystkie czyny, których przedmiotem zamachu były: dzieło sztuki, antyk, obraz (rycina, grafika i inne), przedmiot kultu religijnego, przedmiot kultu religijnego niebędący zabytkiem, rzeźba, odlew i inne wyroby artystyczne (metal, szkło, ceramika), wydawnictwo książkowe (starodruki), przedmiot zabytkowy, ikona, meble zabytkowe, o kwalifikacji prawnej czynu (łącznie!): art. 278 § 1; art. 278 § 1 w zw. z art. 294 § 1; art. 278 § 1 w zw. z art. 294 § 2; art. 278 § 3; art. 279 § 1; art. 280 § 1; art. 280 § 1 w zw. z art. 283; art. 280 § 2; art. 281; art. 281 w zw. z art. 283; 282; art. 282 w zw. z art. 283; art. 279 § 1 w zw. z art. 283; art. 284 § 1; art. 284 § 1 w zw. z art. 294 § 1; art. 284 § 1 w zw. z art. 294 § 2; art. 284 § 2; art. 284 § 2 w zw. z art. 294 § 1; art. 284 § 2 w zw. z art. 294 § 2; art. 284 § 3 k.k. Z takich sumarycznych danych nie sposób wyciągnąć znaczących wniosków na temat przestępczości przeciwko zabytkom, może poza ledwie 25-40-procentową wykrywalnością takich przestępstw.

„Cenne, Bezcenne, Utracone”

Autor przeanalizował informacje publikowane przez Biuro Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji w wydawanym przez NIMOZ czasopiśmie „Cenne, Bezcenne, Utracone”. Poza interesującymi przykładami, pojawiały się tam statystyki liczby stwierdzonych przestępstw przeciwko zabytkom i przedmiotom kultu religijnego, związane z ich utratą, na tle ogólnej liczby przestępstw. Ponadto często pojawiała się informacja o dynamice przestępczości względem roku poprzedniego. Udostępniano dane łącznie dla kradzieży, kradzieży z włamaniem, przywłaszczeń i innych przestępstw, których skutkiem była utrata zabytku lub przedmiotu kultu religijnego niebędącego zabytkiem. Uzyskane dane przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Kradzieże, kradzieże z włamaniem, przywłaszczenia i inne przestępstwa, których skutkiem była utrata zabytku lub przedmiotu kultu religijnego niebędącego zabytkiem – w skali kraju

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
2577	2472	2059	1300	1011	1048	1172	1347	1256	1819	1295

Źródło: dane zebrane z informacji publikowanych przez Komendę Główną Policji w wydawanym przez NIMOSZ czasopiśmie „Cenne, Bezcenne, Utracone”: 2006, nr 1(46), s. 10; 2007, nr 1(50), s. 4; 2008, nr 1(54), s. 6; 2009, nr 1(58), s. 6; 2010, nr 1(62), s. 16; 2011, nr 1(66), s. 4; 2013, nr 1(74)-4(77), s. 135; 2014, nr 1(78)-2(79), s. 76; 2015, nr 1(82)-2(83), s. 94 oraz w: *Informacja na temat skali zagrożenia przestępczością kryminalną przeciwko zabytkom w latach 2004-2005*, <http://nimoz.pl/pl/wydawnictwa/wydawnictwa-nimoz/cenne-bezcenne-utracone-1/cenne-bezcenne-utracone-archiwum/2006/nr-12006/informacja-na-temat-skali-zagrozenia-przestepczoscia-kryminalna-przeciwko-zabytkom-w-latach-2004-2005> [dostęp: 27.02.2017].

Dane zawarte w tabeli 6 ukazują dość uogólniony obraz przestępczości przeciwko dobrom kultury, nie pozwalając jednak na dokonanie szczegółowej analizy. Można jedynie porównać liczbę przestępstw przeciwko dobrom kultury z ogólną liczbą przestępstw przeciwko mieniu, jak również porównać dynamikę obu zjawisk. Ponadto niekiedy wskazywano województwa najbardziej zagrożone przestępczością przeciwko zabytkom, miejsca, w których najczęściej dokonywano kradzieży czy włamań, najbardziej liczne grupy *modus operandi* – przedmiotów przestępstwa, a także dane na temat wykrywalności.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Z danych uzyskanych z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego możliwe było wyciągnięcie pewnych wniosków. Od utworzenia w 1992 r. pierwszej komputerowej wersji katalogu gromadzącego dane o utraconych dobrach kultury zanotowano **2185** zabytków utraconych w wyniku kradzieży i **4722** zabytki utracone na skutek kradzieży z włamaniem (razem **6907** w latach 1992-2016). Od 2003 r. zarejestrowano **305** zabytków skradzionych i **1147** skradzionych z włamaniem (razem **1452** zabytki). Kradzieży z rozbojem zanotowano ogółem **273**, pracowniczych zagarnięć **37**, a przywłaszczeń – **64**²⁰.

W tabeli 7 przedstawiono łączną liczbę zawiadomień o kradzieżach, kradzieżach z włamaniem, kradzieżach w wyniku rozboju i przywłaszczeniach dla lat 2005-2015.

²⁰ Dane uzyskane z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Tabela 7. Łączna liczba zawiadomień o kradzieżach, kradzieżach z włamaniem, kradzieżach w wyniku rozboju i przywłaszczeniach

Czyn	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kradzież	67	35	34	36	19	22	25	21	14	6	5
Kradzież z włamaniem	471	86	72	86	26	127	49	59	45	40	25
Rozbój	2	0	30	0	0	0	4	0	6	4	0
Przywłaszczenie	12	0	0	9	1	0	4	1	24	1	0

Źródło: dane uzyskane z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

W tabeli 7 zastanawiające są „piki”, czyli wyjątkowo wysokie wyniki odstające znacznie od średniej. Takie wyniki odnotowano w roku 2005 dla kradzieży z włamaniem (~430% średniej), w roku 2007 dla rozbojów (~650% średniej) czy w roku 2013 dla przywłaszczeń (~460% średniej). Wydaje się, że taki nietypowy rozkład ma swoje źródło w tym, że dane te nie obrazują czynów stwierdzonych czy wykrytych w danym roku, lecz jedynie fakt dokonania w tym okresie zgłoszenia do krajowego wykazu, co może wynikać z polityki określonych podmiotów zgłaszających (Policja, urzędy konserwatorskie, właściciele, galerie, instytucje prywatne i publiczne, Straż Graniczna, administracja celna), polegającej na „grupowaniu” zgłoszeń i zbiorczym ich wysyłaniu w określonych latach.

Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem jest bazą miarodajną dla zbadania przestępczości związanej z utratą dóbr kultury, gdyż przedmioty zgłaszane do katalogu z całą pewnością miały zabytkowy charakter. Zgłoszeń utraty zabytków do krajowego wykazu jest oczywiście mniej niż przestępstw przeciwko szeroko pojętym dobrom kultury stwierdzonych przez Policję. Dla kradzieży sytuacja przedstawiona jest w tabeli 8.

Tabela 8. Kradzieże zabytków w skali kraju

Źródło	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	łącznie
Krajowy wykaz	67	35	34	36	19	22	25	21	14	6	5	284
Dane Policji	373	308	239	228	182	275	339	269	623	398	283	3517

Źródło: dane uzyskane z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Dla przywłaszczeń sytuacja ukazana jest w tabeli 9.

Tabela 9. Przywłaszczenia zabytków w skali kraju

Źródło	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	łącznie
Krajowy wykaz	12	0	0	9	1	0	4	1	24	1	0	52
Dane Policji	45	36	29	33	34	30	34	29	28	20	24	342

Źródło: dane uzyskane z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Jak widać, przestępstwa stwierdzone przez Policję, dotyczące szeroko rozumianych dóbr kultury z wcześniej omówionych kategorii *modus operandi* – przedmiotów przestępstwa, są znacznie bardziej liczne (~1240% dla kradzieży i ~660% dla przywłaszczeń) od liczby zabytków utraconych w wyniku tychże przestępstw i zgłoszonych do krajowego wykazu. Można jedynie przypuszczać, że prawdziwa liczba przestępstw przeciwko dobrom kultury znajduje się pomiędzy tymi dwoma wynikami, z jednej strony bowiem do danych policyjnych wliczane są przestępstwa przeciwko przedmiotom, które niekoniecznie muszą być zabytkami czy dobrami kultury, a z drugiej strony – nie wszystkie utracone zabytki zgłaszane są do krajowego wykazu, chociażby z uwagi na szybkie odzyskanie skradzionych dóbr lub brak wiedzy organu o obowiązku zgłoszenia zabytku do wykazu²¹.

Konserwatorzy zabytków

Jak wskazano wcześniej, urzędy konserwatorskie dysponują w najlepszym wypadku szczątkową wiedzą na temat kradzieży zabytków. Przykładowo z pisma Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 1 kwietnia 2016 r. wynikało, że w latach 2005-2015 nie odnotowano kradzieży zabytków ruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków ani nie prowadzono postępowań karnych z udziałem Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków związanych z paserstwem, kradzieżą czy kradzieżą z włamaniem do obiektów zabytkowych. Policja, Służba Celna, Straż Graniczna oraz prywatni właściciele nie zgłaszali w tej dekadzie przypadków związanych z kradzieżą zabytków na terenie województwa pomorskiego.

Stan wiedzy wojewódzkich konserwatorów zabytków obrazuje tabela 10, zawierająca liczbę zgłoszeń kradzieży i kradzieży z włamaniem (łącznie) dokonanych

²¹ O. Jakubowski, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2), s. 245.

do krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem przez urzędy konserwatorskie i przez Policję.

Tabela 10. Liczba zgłoszeń kradzieży i kradzieży z włamaniem do krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem

Organ zgłaszający	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Urząd konserwatorski	69	49	7	30	10	11	9	10	6	7	7
Policja	442	68	93	67	35	136	59	69	48	37	17

Źródło: dane uzyskane z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Jak widać, Policja rokrocznie dokonuje wielokrotnie większej liczby zgłoszeń od wszystkich wojewódzkich konserwatorów zabytków w skali kraju. Jest to logiczne dlatego, że dla podmiotów zgłaszających kradzież lub kradzież z włamaniem pierwszym przychodzącym na myśl kompetentnym w sprawie organem państwowym jest oczywiście Policja. Jednakże jak wynikało z danych uzyskanych od pracowników urzędów konserwatorskich, Policja, mimo istnienia w tym zakresie stosownych porozumień²², nie informuje wojewódzkich konserwatorów zabytków o utracie zabytków.

Ministerstwo Sprawiedliwości – prokuratura i sądy

W używanych w resorcie sprawiedliwości systemach komputerowych (np. Currenda SAWA, Sędzia 2) brak jest możliwości wyłonienia spośród wszystkich czynów zakwalifikowanych z art. 278 k.k. lub 284 k.k. wyłącznie tych, których przedmiotem czynności wykonawczej był zabytek czy dobro kultury. Wynika to oczywiście z braku typu podstawowego kradzieży lub przywłaszczenia zabytków. O ile możliwe jest wyszukanie spraw według kwalifikacji prawnej, o tyle ustalenie, czy w danej sprawie doszło do kradzieży zabytku, a nie przykładowo roweru czy portfela, wymagałoby każdorazowego zapoznania się z aktami.

²² Przykładowo porozumienie Generalnego Konserwatora Zabytków i Komendanta Głównego Policji z dnia 10 marca 2005 r. w sprawie współdziałania w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości skierowanej przeciwko zabytkom (Dz. Urz. KGP z 2005 r., nr 6, poz. 29), którego § 2 pkt 1 przewiduje współdziałanie poprzez wymianę informacji w celu należytego wykonywania obowiązków wynikających z ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2002 r., Nr 7, poz. 58 ze zm.) oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z § 6 ust. 2 porozumienia, Dyrektor Biura Taktyki Zwalczania Przestępczości Komendy Głównej Policji był obowiązany przekazywać dyrektorowi Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych informacje o sytuacjach zagrażających trwałemu zachowaniu zabytków, ich zagospodarowaniu i utrzymaniu. W szczególności przekazaniu podlegały m.in. informacje o skradzionych lub zaginionych zabytkach (§ 6 ust. 2 pkt 2 porozumienia).

Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich był w stanie przekazać jedynie zbiorcze tabele dotyczące prawomocnie skazanych osób dorosłych na podstawie wybranych rodzajów przestępstw. Jednakże z informacji o tym, że przykładowo w 2005 r. popełniono 37 718 czynów z art. 278 § 1 k.k. i 1604 przestępstwa z art. 284 § 1 k.k., nie sposób wyciągnąć znaczących wniosków o przestępczości przeciwko zabytkom. Można jedynie domniemywać, że przestępczość ta wykazuje podobne cechy jak cała przestępczość przeciwko mieniu. Pokrótce warto wskazać na najbardziej wyraźne tendencje. Po pierwsze, należy odnotować spadek kradzieży (art. 278 § 1 k.k.) wszystkich rzeczy w latach 2005-2015 o 1/3. Wypadków mniejszej wagi jest dziesięciokrotnie mniej od wypadków „zwykłej” wagi. Przypadków, gdy doszło do skazania osoby dokonującej kradzieży rzeczy na szkodę osoby najbliższej, było w dekadzie 2005-2015 łącznie 5, a więc jest to znikoma liczba. Skazań za przywłaszczenie jest corocznie ok. trzydziestokrotnie mniej niż skazań za kradzieże, zaś trzy- do sześciokrotnie mniej niż sprzeniewierzeń (przywłaszczenia rzeczy powierzonej). Wypadków mniejszej wagi przywłaszczeń jest wręcz więcej niż „zwyčajnych” wypadków. Podobnie jak w przypadku kradzieży, prawie nie zdarzają się skazania osób dokonujących przywłaszczenia na szkodę osoby najbliższej.

Najbardziej znamienne dla ukazania chociażby wycinka przestępczości przeciwko zabytkom są dane dotyczące skazań za czyny kwalifikowane przez art. 294 § 2 k.k. Jednakże, jak wyjaśniali autorowi w toku rozmów funkcjonariusze wymiaru sprawiedliwości, śledczy często stawiają raczej zarzut przestępstwa kwalifikowanego przez art. 294 § 1 k.k., gdyż łatwiej dokonać wyceny zabytku niż określić, czy ma on szczególne znaczenie dla kultury. Mając zatem na względzie, że wiele zabytków i dóbr kultury może kryć się wśród danych o skazaniach za typy kwalifikowane przez art. 294 § 1 k.k., można zwrócić uwagę na tabelę 11, obrazującą prawomocne skazania osób dorosłych za typy kwalifikowane przez art. 294 § 2 k.k.

Tabela 11. Prawomocne skazania osób dorosłych za przestępstwa kwalifikowane przez art. 294 § 2 k.k.

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
14	13	0	14	7	9	4	6	3	6	2

Źródło: dane uzyskane z Ministerstwa Sprawiedliwości.

Dane w tabeli 11 są jednak statystykami zbiorowymi dla wszystkich typów kwalifikowanych z art. 294 § 2 k.k., tj. art. 278 § 1 lub § 2 k.k., art. 284 § 1 lub § 2 k.k., art. 285 § 1 k.k., art. 286 § 1 k.k., art. 287 § 1 k.k., art. 288 § 1 lub § 3 k.k., art. 291 § 1 k.k. – w zw. z art. 294 § 2 k.k., nie obrazują zatem ściśle kradzieży i przywłaszczeń dóbr o szczególnym znaczeniu dla kultury.

Oczywiście liczba skazań, i do tego prawomocnych, nie obrazuje w żaden sposób rzeczywistych rozmiarów przestępczości wymierzonej przeciwko zabytkom,

pomijając już zawężenie tych statystyk wyłącznie do przestępstw przeciwko dobrom o szczególnym znaczeniu dla kultury. Dopiero porównując dane o prawomocnych skazaniach z danymi o liczbie przestępstw wykrytych i stwierdzonych, można wyciągnąć dalsze wnioski.

Podsumowanie

Jak widać, wyjątkowo utrudnione jest zmierzenie za pomocą statystyk przestępczości przeciwko dobrom kultury. W istocie nie wiadomo, jaka jest rzeczywista liczba przypadków przestępczości skierowanej przeciwko zabytkom, co wynika m.in. z faktu, że często brak jest przepływu informacji między instytucjami zajmującymi się tym problemem²³. Jak trafnie zauważył Olgierd Jakubowski, „policyjne statystyki są obciążone pewnymi błędami i nie zawierają wszystkich istotnych informacji, które mogłyby pozwolić ocenić rzeczywiste rozmiary przestępczości czy ponoszone straty”²⁴. Po części również problem pojawia się już na pierwszym etapie, tj. przy rejestracji zdarzenia w systemie. Dokonujący zdefiniowania przedmiotu kradzieży jako zabytku policjant rzadko będzie mieć kompetencje do dokonywania takich ocen²⁵, polegając na własnej intuicji czy informacjach uzyskanych od poszkodowanego. Kolejne zafałszowanie statystyk policyjnych ujawnia fragment instrukcji do Temidy, zgodnie z którym, „jeżeli w jednym przestępstwie występuje kilka przedmiotów przestępstwa, należy wybrać i wpisać symbol przedmiotu o największej wartości lub przedmiotu w największej ilości (liczbie)”²⁶. Oznacza to, że na przykład w razie włamania do kościoła, z którego skradziono zabytkową rzeźbę oraz sprzęt nagłośnieniowy, istnieje ryzyko, że przestępstwo zostało w systemie oznaczone jako kradzież sprzętu elektronicznego z włamaniem. Przedmioty zabytkowe, utracone niejako przy okazji kradzieży innych przedmiotów, „gubią się” w statystyce na etapie klasyfikacji przedmiotu zamachu w policyjnym systemie.

Podstawowym problemem uniemożliwiającym porównanie danych na przestrzeni dekady 2005-2015 jest oczywiście przejście Policji z Temidy na KSIP. Podobna sytuacja miała miejsce w latach 2004-2006, kiedy również dokonano ko-

²³ O. Jakubowski, *Wykorzystanie unormowań art. 95 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do walki z przestępczością przeciwko dziedzictwu narodowemu – propozycje rozwiązań*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2011, t. VIII, s. 46.

²⁴ O. Jakubowski, *Karnoprawna ochrona zabytków – rozważania nad kierunki zmian prawnych*. Prawo ochrony zabytków, Wolters Kluwer, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Warszawa – Gdańsk 2014, s. 476.

²⁵ Ibidem, s. 476-477.

²⁶ Załącznik do zarządzenia nr 242 Komendanta Głównego Policji z dnia 9 marca 2007 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych o przestępczości oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia, Dz. Urz. KGP z 21 marca 2007 r., nr 5, poz. 50, s. 15, przepis.

rekty zasad gromadzenia danych²⁷. W zależności od przyjętej definicji przedmiotu przestępstwa, rejestrowano bądź to gwałtowny wzrost, bądź też spadek przestępczości. Takie zmiany w prowadzeniu statystyk prowadzą wprost do zaciemnienia obrazu zjawiska²⁸.

Autor upatruje przyczyny niepowodzenia w gromadzeniu danych statystycznych również we własnych działaniach, tj. sposobie sformułowania wniosków o udostępnienie informacji publicznej. Przy kolejnej próbie, z wiedzą wzbogacaną o wnioski płynące z niniejszego opracowania, autor z pewnością sformułuje zapytania w sposób niepozostawiający miejsca na interpretację wyników przez udzielającego informacji publicznej – przykładowo zwróci się o surowe dane z Temidy i KSIP w kształcie tabeli z określonymi we wniosku istotnymi rubrykami. Istnieje niezerowe prawdopodobieństwo, że tak uzyskane dane poddadzą się jednolitym w skali kraju badaniom statystycznym i pozwolą na wysnucie znaczących wniosków o przestępczości (kradzieżach i przywłaszczeniach) przeciwko zabytkom.

Interesujące badania przeprowadził w latach 70. i 80. XX w. Tadeusz Rydzek na temat kradzieży dóbr kultury w Polsce w latach 1946-1977. Autor ten zbadał wybrane losowo akta procesowe i operacyjne 800 zakończonych postępowań przygotowawczych, akta procesowe i operacyjne 50 spraw o przemyt kultury i 100 spraw dotyczących innych przestępstw, w których występowały dobra kultury, 9124 meldunki Sr-1, Sr-2, Ek-1 i Ek-2, 500 teczek operacyjnych Milicji Obywatelskiej, 300 komunikatów poszukiwawczych Biura Kryminalnego Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej, materiały archiwalne Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej i ok. 500 innych dokumentów. Jednocześnie T. Rydzek badał metodą obserwacji bezpośredniej reakcję organów Milicji Obywatelskiej w 26 sprawach, taktykę działania 31 handlarzy i paserów dóbr kultury, zachowanie się i taktykę obrony sprawców 40 kradzieży oraz 11 narad grup przestępczych²⁹.

T. Rydzek w swoich badaniach przez „kradzież” rozumiał kradzież mienia innego niż społeczne (art. 203 dawnego Kodeksu karnego³⁰, dalej: d.k.k.), kradzież z włamaniem, której przedmiotem było mienie wszelkiego rodzaju (art. 208 d.k.k.) oraz kradzież jako formę zagarnięcia mienia społecznego z wyłączeniem zagarnień pracowniczych (art. 199 i art. 201 d.k.k.)³¹. Autor ten zanotował w badanym okresie 7122 kradzieże i włamania (ok. 229 rocznie)³².

²⁷ O. Jakubowski, *Karnoprawna ochrona...*, s. 477.

²⁸ Ibidem.

²⁹ T. Rydzek, *Kryminalistyczno-kryminologiczne aspekty kradzieży dóbr kultury w Polsce w latach 1946-1977*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1984, s. 4-5.

³⁰ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm., uchylony.

³¹ T. Rydzek, op. cit., s. 3.

³² Ibidem, s. 23.

Wnioski z przeprowadzonych na tak szeroką skalę badań są zatrważające. T. Rydzek wskazywał, że „istniejące obecnie szcątkowe przekazy źródłowe nie umożliwiają odtworzenia pełnego obrazu statystycznego żadnego typu przestępstwa [przeciwko dobrom kultury – przyp. J.W.]”³³. Autor ten po dogłębnej analizie wiarygodności materiałów źródłowych, w szczególności zasad eliminacji meldunków rejestracyjnych kartotek Milicji Obywatelskiej i nieprawidłowości zgłoszeń, przyjmował, że liczba kradzieży i włamań w badanym okresie oscylowała wokół 11 000 (statystyki wykazały 7122 czyny)³⁴. Konkluzja była jednak taka, że uwzględniając czynniki ograniczające możliwości ujawnienia przestępstwa i weryfikacji zabytkowych walorów jego przedmiotu, należało przyjąć, że ciemna liczba przestępstw była co najmniej 50% wyższa od liczby czynów stwierdzonych³⁵. Oznaczałoby to, że rzeczywisty stan kradzieży i włamań sięgał 15 500 czynów (ok. 500 rocznie).

Ostatnim wnioskiem może być refleksja, którą częściowo wysnuł T. Rydzek, wskazując, że „w polskich statystykach nigdy nie wyodrębniono jakichkolwiek przestępstw przeciwko dobrom kultury”³⁶. Należy pójść dalej i stwierdzić, że w prawie materialnym nie wyodrębniono typów czynów zabronionych związanych z zaborem dóbr kultury. W doktrynie pojawiały się już postulaty stworzenia przestępstwa kradzieży zabytków i przykładowo włączenia takiego przepisu do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jednakże pozostały one na razie bez echa. Nie wdając się w dyskusję co do adekwatności reakcji karnej, należy zauważyć, że z całą pewnością istnienie odrębnego typu czynu zabronionego kradzieży czy przywłaszczenia zabytku znacznie ułatwiłoby pomiar tego typu przestępczości.

Bibliografia

- Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, Dz. Urz. KGP z 2013 r., poz. 28.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r., Dz. U. z 1957 r., Nr 46, poz. 212.
- Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 27.02.2017].
- Kryczka K., *Pożegnanie z Temidą* (Nr 96/03.2013), <http://gazeta.policja.pl/997/inne/tylko-sluzba/87010,Pozegnanie-z-Temida-Nr-96-032013.html> [dostęp: 27.02.2017].
- Jakubowski O., *Karnoprawna ochrona zabytków – rozważania nad kierunki zmian prawnych. Prawo ochrony zabytków*, Wolters Kluwer, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Warszawa – Gdańsk 2014.

³³ Ibidem, s. 19.

³⁴ Ibidem, s. 24.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem, s. 3-4.

- Jakubowski O., *Wykorzystanie unormowań art. 95 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do walki z przestępczością przeciwko dziedzictwu narodowemu – propozycje rozwiązań*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2011, t. VIII.
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2).
- Porozumienie Generalnego Konserwatora Zabytków i Komendanta Głównego Policji z dnia 10 marca 2005 r. w sprawie współdziałania w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości skierowanej przeciwko zabytkom, Dz. Urz. KGP z 2005 r., nr 6, poz. 29.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 grudnia 2012 r. w sprawie przetwarzania informacji przez Policję, Dz. U. z 2013 r., poz. 8 ze zm.
- Rydzek T., *Kryminalistyczno-kryminologiczne aspekty kradzieży dóbr kultury w Polsce w latach 1946-1977*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1984.
- Trzciniński M., *Przestępczość przeciwko zabytkom*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 6.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz. U. Nr 10, poz. 48 ze zm., uchylona.
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm., uchylony.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. Nr 12, poz. 114 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz. U. z 2002 r., Nr 7, poz. 58 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2014r., poz. 1446 ze zm.
- Załącznik do zarządzenia nr 242 Komendanta Głównego Policji z dnia 9 marca 2007 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych o przestępczości oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia, Dz. Urz. KGP z 21 marca 2007 r., nr 5, poz. 50.
- Zawłocki R. (red.), J. Bojarski i in., *System prawa karnego, t. 9: Przepisy przeciwko mieniu i gospodarcze*, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2015.
- Zoll A. (red.), A. Barczak-Oplustil i in., *Kodeks karny. Część szczególna: komentarz, t. 3: Komentarz do art. 278-363 K.K.*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006.